

ՀԱՆԴԵՍ ԱՄՍՈՐԵԱՅ

ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԱՐՈՒԵՏԱԳԻՏԱԿԱՆ

Կը հրատարակուի ամեն ամիսը սկիզբը:
Բաժանորդագրան է կամ թիկի վճարելիք՝ Տարեկան 8 ֆր.
— 4 դր.: — Վեցամիսեայ՝ 5 ֆր. — 2 դր. 50 կոպ.:
Մէկ թիւ առանձին կը վաճառուի 1 ֆր. — 60 կոպ.:

Խմբագրութեան կենդրոնաւայրն է Աինձաւ, Միւր-
իսարեան Միաբանութեան Մայր վանքը:
Ճամբու ժամըն խմբագրութեան վրայ է:
Ժամանցումներն առանձին ամսականութեամբ:

ԲԱՐՈՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՂԻՈՂՓՈՍ ԹԱԳԱԺԱՐԱՆԻ (Պատկերաւ):

ՌԻՍԻՆԻՍԿԱՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ — Հետազոտութիւնը նախննաց
նաւագործին վրայ:

ԳՐԱԿԱՆ — Որ գրութեան հ. Յովնանայ Վ. Գաթը-
նեան հասակոտորը: Ազատանգործը: — Ռուսա-
նայոց գրականութիւնը: Ս. Ռուսերէնի ազգե-
ցութիւն:

ԹՂԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ — Թրիքեանի հայ գաղթականու-
թիւնը:

ՄԱՏՆԵՆԱՍՈՍԱԿԱՆ — Նոստրը Հայոց:

ՈՐՈՇԵՏԻՑԻՑԱԿԱՆ

Օգաւարիկը պատերազմի ժամանակ:

ԲՈՐՈՑԱԿԱՆ

ԽԱՉ ՈՒ ԺԵՓԻՉ — Վերջին ժամանակներէ վէպ մը:

ՆԱԽԵՆԱԿ

ՆՈՐԱՆՈՒՐ — Տեսնեսկան — ՄԱՆԱՐԱՆՈՒՐ

ԲՈՐՈՑԱԿԱՆ ՏԵՍԹԻՄՈՒՆ (Պատկերաւ Պոլսանցի):

ՈՐՈՇԵՏԻՑԱԿԱՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՆՁՆՈՑԱԿԱՆ ԵՆԻՆԵՑ ԲՈՐՈՑԱԿԱՆ ԿՐԹ

ՈՒՍՈՒՐԱՆ ՄԱՏՆԵՆԱՐՈՒԹԻՒՆ

13.

Գ. ՊՈՆՏՈՍ ԱՆԱՏՈՂՈՍ ՊԵՐԻԹԱՅԻ

Գիրք Վաստակոց կամ Նրիպաշխատակի:

(Հարանձար-Ինչոն):

Տեսնեցէ թէ վերջը լաւի մի օրինակ երբեք
կարգէն, զոր դրամարտաւան առկորեն կամ առա-
կախաւն դրամար կոչեցինք:

Ժ. Գիտելի է, թէ չկարող զաւաճեց իմա-
տան է եւ փորձական արանց իրաւունքը զանց առ-
նել է հակառակի բանից նոցա. քանզի գրեալ
են, թէ բաւարի շնորհն ժառանգութեան է անփա-
տան. եւ աստի է յայտ, որ երբ զինքն շատ
առաւ որ նա զտուր զինքն փնջ ի լոյս յեւա-
յանայ. նոյնպէս եւ ազգի ազգի քանիք շնորհ
ի մարմնէն: Իւ ասացեալ են, թէ երբ զնոյնի
անկէ եւ զբաւարի ինքնեպի ապաք մի թէ ասկ-

նին անկին լնաւ նա շրջադասեւ զտունին: Իւ
թէ հաւերուն ասեպ բախայ տաս ուսուէ ի հո-
սանկի կորնի:

ԺՎ. Պարտ է զտեղին յաւ բնարի Համալի եւ
զուսնի եւ տեսական, որպէս գրեալ ենք ի
տեղաւ իւրում: Եւ ասպ բազմազանի փառ-
տակել է փորել եւ որդել յատարաւի տակէ
եւ ի բուսոց, եւ քաղաք առնել եւ գորել.
ժամն զի յամառնային տօնին շրջանաւ քարերն
եւ այրեն զտունին, թէ փաղաքաւոր լինի եւ
սպաւտ եւ կոկոսաւ. նոյնպէս եւ ձմեռն պարի
քարն եւ աշտիւ. զայս այն քարերն առնել, որք
վերեւ գետին լինին. Բայց այնքորի որ ներքեւն
լինին զնորդէն քործեն ի տակէն եւ այսպիսի
Հակադասեւն զտունին եւ օգտին, եւ ի պոյն
զնաւադասեւն: Իւ այս պատմաւանորս պարտ է
աղէկ փորել եւ զգետին շրջել եւ զայն քա-
րերն որք լինին են քաղել եւ հանել: Իւ թէ
փոսեր կենայ գորել, եւ ասպ անկել այն նշա-
նորս զորս ի տեղաւ իւրեանց գրեալ ենք: Եւ
յաւ անբերել, եւ անկուսեցն արի կենալ, որպէս
գրեալ ենք:

ԺԲ. Չխաղողին նշանն գիւտար է ճանաչել.
եւ վասն ոչ ճանաչելին՝ ոմանք զինքն անժամ
առնել, նա լինի զինքն նոսր եւ վատոյժ, եւ ոչ
դիմանայ: Իւ այլ անմար զինքն յամեցեցանէն
եւ զպոյն աւելցատ առնել ի պողոն գարմա-
նին. զի բազում աշխատութիւն կրէ տունին ի
դարմանելն պատուին, այնպէս՝ զերբ երբ մի
որմին զկուծ ծծէ եւ ցամաքեցուցանէ, ոչ փայն
զկուծն այլ եւ քարին եւ զշոքն եւս. նոյնպէս
է եւ տունին, Իւ ոչ թէ այս վրեանս փայն ի
յամեցեցանելն է, այլ եւ աննայն պատահա-
րաց ներքեւ ի բաց է, կարմուն եւ այլոցն. եւ
ամեն իւրք պիտի է յամանայ ի կիծին: Եւ վասն
այսորի իմաստունն ոչ թէ է համարեալն մի-
այն հաւանեցան ճանաչել, այլ եւ անտուժեցան
նշանաց՝ զորս գրեմք: Տես զխաղողն. երբ աղէկ
հասանի նշանն այս է, որ վեց օր չկուծի լիւր
գտունն: Իւ այլ. հայտն է պատուին թէ կուսն
ի մէջ առ երեւի հասեալ է, կիծաւ: Եւ այլ.
պողոն զխաղողն եւ տես թէ կուսն ի պողոն
ման զգաւի, այլ զերբ առաւորն կենայ փաւած,
չէ հասեալ. եւ թէ ոչ՝ որ կուսն մերկիկ մնայ
հասեալ է, կիծաւ: Իւ ոչ զիտն ի կողի ուրբ
պողոն յաւ մնացեալ լինի, նա չէ պարտ վասն
այսորի զինքն յամեցեցանել, կիծաւ: Եւ զայն
ընտրեալ եւ յես հան. եւ արի ի մըրուն, եւ
զիւր պիտի իւրեւր, աղէկ պահ մի, որ հասա-
ցան զինքն շրջ շուրն. եւ ասպ հան եւ կորեւս
նոյն կիծաւ: Եւ ցամաքի երկու օր, եւ ասպ
խառնեալ յայլուն, աղէկ լինի. եւ թէ զինքն ի
հետ քանաւ այլ աղէկ լինի:

ԺԳ. Այլք որը զգարան ուզեն ստեղ բանալ
և յամեն վնասե պահել յառնուրէ՛ նա ինչ
տանուն ծովու ջրու կամ միայնաբար, և լուս-
նան աղէկ զգարան և պարզեղով մարքեն զա-
տարն և զգիշահատութիւնն հանեն, և թէ չե-
լանէ շող ջրով և աղով թող լուսանեն. և ապա
աւանքն գարեալիւր և միւլթ, և շորս բաժնին
մէջ մտ, և հայեացեն ընդ իրեար և միւլթե-
ցն զգարան և թողցն որ հոգանա, և ապա
խաւէ ծխեցան և վարդի ձիւթով օճցն և ծովու
կամ աղովով ցոյցանեն, և թողցն զի ցամաքեա-
ցին, և ապա զգիւրն ի ներք լցնեն և սերս ի
բան տարցնեն:

ԺԴ. Արժան և զամենայն ազգ իրս հասել՝
զայգալ և զժառոց ի Եւսեփարի երկու օրն
ստանալ, մինչև այլեաց տերէքն երեսնան. և
տես որ զհասելն ի յայգալ կըր յօրէն երկու
պահն երեսը զիսի՝ սկիւր, միջ ի յին պահն
աւար բանէ. և այլ մի տար, մինչև ի մեկ-
այլ օրն. և պարտաւ կայ զի ի յօրն յորում
շէնգալ հաղն լինի՝ հասուն, թէ ոչ՝ զամեն
աւիւր. այլ ընտրեալ զաւարս հասելու, զի լեցի
ջէր և զարդ, և աւանց ցորտորդ հոգմի. և
զհասցն աւար արա՝ որ արեւի զաւանդն:

Ինչ որ ի նախնիցանս բանծ ենք յառաջ
բերեալ գրարար և առավորեն օրինակաց վրայ զառ
զառ՝ միևնորէին կարող ենք իրենէլ նուեւ այս գրա-
բար և առավորեն խառն օրինակաց մէջ բովան-
գակեալ նոյն երկու մասանց վրայ, ի եմէ առանձին
առանձին առնուին՝ սկիւրի իրարմէ: Սակայն իրն
տարբեր տեսակեալ, այս ինքն՝ անոնց իրարու կցուե-
լան ու խառնուելուն կարմանէ նկատելով, կը ստի-
պուինք մեր նախնիցալ զառաստանն ըստ իմիք
եղանակաբերէ:

Նախնեաց առավորենն սովորական է՝ հին
լեզուին և եւ նոր բառաւայն տարբերն ու ձևերն
իրարու կցել և խառնել: Այս է իւր յատկու-
թեանց՝ մանաւանդ թէ արածուութեանց կամ ազա-
տութեանց մին, զոր այնչափ աւել ի յամենութեամբ
ի կիրարկել կը գտնենք՝ որչափ աւելի հին և առա-
կաթու զլուծիւնն: Ինչպէս յառաջագոյն զըու-
ցուածներէն ինքնին կ'իմացուի, մին յառաւելու-
թեանց Վաստակց լինցիւր է՝ որ ստեղ վարուած
է սոյն ազատութեամբ: Բայց ինչպիսի և է ազատու-
թիւն՝ պէտք է որ կանոնաւորութիւն և չափաւո-
րութիւն պահէ. ապա թէ ոչ՝ զեղծման տարինան
հասած կը համարուի: Կայ յամենայնի որոշ չափ
ու սահման, որմէ անդին ոչ կը կարող է անցնիլ՝
առանց սոցաւանց ներքնա խնայել: Արդ մեզի
կ'երեւայ թէ զբայց մէջ կան կարիւրն, յորս այս
նկատմամբ օրինաւոր չափն ըստ բաւականին պա-
հասած չէ: Ի սկիզբն Թուրք զառած օրինակաց մէջ
ալ կը գտնուին այսպիսիք, մանաւանդ յետին եր-
կաբին (ԺԳ-ին և ԺԴ-ին) մէջ. բայց աւելի ան-
ախորժ են հետեւեալքն:

Այլքն ի ծառց այնքին են՝ որը... — Չայլ
աղքն ցանն ի վերայ այդոցիկ՝ բռնելի համբ: — Որ
կարցել ապա... — Ճիւղ մի ի ծառց յորում կայ-
ցն նուազեն... Ինչի վրէ... զիւր լուրտ: — Վասն այս-
որքի իս զիւր լուրտ... Ինչի վրէ... Ինչի վրէ...
հորս արժան և աղբէլ... կ'իմ հնար ինչ ինչ: — Ի տա-
րաւ... ի մի բարդ արցել: — Ինչպէս և վերջան՝ զա-
րոց վերջապի զբեցալ, զորս ամառ պարտ է զնիլ ի
սպառն իս զմեկ նշան համբ: — Զի երբ ցան ան-
ձեւն կակղայն այն և թարմացանցն զտեղին, ոչ

յորժամ տնիկն ալիլ իւրի: — Վասն ևս ալիլ է:
Զարբեր կարգի կը վերաբերին՝ բայց նոյնչափ անա-
խորժ են նաեւ Աշտարակն, ... Բաղար, Բիշտարակն,
Բիշտարակն, Բիշտարակն, Բիշտարակն... Ի տնիկ
տնիկ, և նման, Թեպէս և անդիմապալ ըսա-
լու համար՝ պէտք է խոտովանել թէ շատ ստեղ չեն
տեսներ:

Չկարենալով համարուիլ թէ այս կերպ և
նմանօրինակ անտեղութիւնք գտնուին այնպիսի
գրութեան մէջ՝ որ վկայեալ է իբրեւ «Գործ արն
հմար և ոչ հետեւակի» կը կարծենք թէ իւր
սկզբնական վիճակին մէջ հասած չէ ի մեր ձեռն:
Այս մեր կարծիքն կը հիմնելու մեզի ծանօթ երեք
ձեռագիր օրինակաց իրարմէ տարբերութեան վրայ:
Տպագրութեան հրատարակելն ի ձեռն ունեցած
նոյն երեք օրինակաց մասին տեղեկութիւն տալու
առթիւ՝ այսպէս կը գրէ. «Ներքեց յօրինակաց մա-
» րոց յոյժ նմանաբանք ենք ի միայ տարբեր յա-
» աւազայեանք. իսկ երբորքն որում հետեւեալք
» ոչ սակաւ զանազանի ի նոյնոնց, և վերաբարն
» լեզուաւ ևս սոսոյժ գրելու թեամբ իս իւր օրքն յա-
» աւալ տանելով՝ նոյն զանազանութիւնն հետեւեալ
կերպիւ կը մխնէ. «Բայց և, Գրեւ, թէ զապափա-
» րոց միւսոն» առաւել ևս պարզել կամակով զեր-
» քնմէ ժամանակի աշխարհարարս» առկայցոյցեալ
» ևս է ըստ ճշդ և հասկացման իւրոյ ժամանա-
» կին» (Ի Եւսաւարտարն, էջ ԺԶ. ԺԷ):

Գիտենք քանի մի տարբերութիւն երկու կերպ
ձեռագրաց:

Գ. Զեռագիր՝ օրում հետեւ-	Ա. Ի. Բ. Զեռագիր՝ օրում	Եւսաւարտարն
... Զեռագիրն:	... Զեռագիրն:	... Զեռագիրն:
Գիշերքն, զառն, տե-	Գիշերքն, զառն, տե-	Գիշերքն, զառն, տե-
սակաւ, գիշերքն, այնաւ, ա-	սակաւ, գիշերքն, այնաւ, ա-	սակաւ, գիշերքն, այնաւ, ա-
լաց, մասաւոց...	լաց, մասաւոց...	լաց, մասաւոց...
Տնից, մից, ... ընշանն,	Տնից, մից, ... ընշանն,	Տնից, մից, ... ընշանն,
զարգը...	զարգը...	զարգը...
Զեռագիրն, զառն, զա-	Զեռագիրն, զառն, զա-	Զեռագիրն, զառն, զա-
առկան, զարգը...	առկան, զարգը...	առկան, զարգը...
Գիշեր, ընշան, խառնա-	Գիշեր, ընշան, խառնա-	Գիշեր, ընշան, խառնա-
ծածկեալ, փորեւ, կարեալ...	ծածկեալ, փորեւ, կարեալ...	ծածկեալ, փորեւ, կարեալ...
Օձ, խոյն...	Օձ, խոյն...	Օձ, խոյն...
Զամարեցեացեալ, նե-	Զամարեցեացեալ, նե-	Զամարեցեացեալ, նե-
խեցեացեալ, եռացեացեա-	խեցեացեալ, եռացեացեա-	խեցեացեալ, եռացեացեա-
նիլ...	նիլ...	նիլ...
Փաթաթել, թաթաթել,	Փաթաթել, թաթաթել,	Փաթաթել, թաթաթել,
տաթաթել, ... տեսնել...	տաթաթել, ... տեսնել...	տաթաթել, ... տեսնել...
... թերհամա...	... թերհամա...	... թերհամա...
Զիւրար, անքերաւուր,	Զիւրար, անքերաւուր,	Զիւրար, անքերաւուր,
հաւաւ կիթ...	հաւաւ կիթ...	հաւաւ կիթ...
Սուրբ, ... անոյլ, շշտ,	Սուրբ, ... անոյլ, շշտ,	Սուրբ, ... անոյլ, շշտ,
... սկիւրք... յարդ...	... սկիւրք... յարդ...	... սկիւրք... յարդ...
Հեռի...	Հեռի...	Հեռի...
Մաթի, անձուր, ... մանր,	Մաթի, անձուր, ... մանր,	Մաթի, անձուր, ... մանր,
... քարել... նապաս-	... քարել... նապաս-	... քարել... նապաս-
տակ:	տակ:	տակ:
Սպայի, ստեղ, խոյն,	Սպայի, ստեղ, խոյն,	Սպայի, ստեղ, խոյն,
վալ, այնպէս, եւս (մէջ)...	վալ, այնպէս, եւս (մէջ)...	վալ, այնպէս, եւս (մէջ)...
Զեռագիր...	Զեռագիր...	Զեռագիր...
Տես ի յայգեալ զտեղի	Տես ի յայգեալ զտեղի	Տես ի յայգեալ զտեղի
չուք և շատաբար ի մէջ	չուք և շատաբար ի մէջ	չուք և շատաբար ի մէջ
անկոց.	անկոց.	անկոց.
Պուտիկն բերան և կա-	Պուտիկն բերան և կա-	Պուտիկն բերան և կա-
րասին հաւաւար քան իրեա-	րասին հաւաւար քան իրեա-	րասին հաւաւար քան իրեա-
րաց:	րաց:	րաց:

Վերջապէս կան Ա. և Բ. ձեռագրաց մէջ այն-
պիսի խառնք, որոց ի յետագոյն ժամանակ մուծած
բայց ինքնին յայտ է, Ուսպիւր կը գտնեն. եւթի վրայի
կէպիկ հանդիս չենէ՛ նա ի յերջ թաղէ. — Ի ծա-

ուհի վայր առած ժամանակը: Որոշ փոխանակ Գ. ին մէջ այսպէս կը կարգադրուի. Նշք բթաթափես: — Գարէ յորք լից, եւ ինքն ամբողջ մնայ:

Ամօղջմէ ի զատ ուրեք ուրեք յաւելուածներ ունին, որոց հետոյ իսկ չի տեսնուիր Գ. ձեռագրին մէջ: Օրինակ ըլլայ հետեւեալ խօսքերն. Առ սիրելիւի, եւ թիգնույ չոր տերեւով աղէկ շունամով վառն փակթիւ, որ ցտերեւս ի վրան բռնէ: — Գարէ, յորդ լից եւ զինքն ի վերայ աղէկ արէ. ամբողջ մնայ: — Դարձեալ մագուըն ձեռն կ'երկն կու ծրանն ձնի երեսն զեղին դեղին, զատկանին ի գուր ինու, այնով գանտն գմգուն՝ երբ արեալն որ ցայթէ: Երկու վերջին խօսքերէն միայն յաջորդ մասունք կան Գ. ին մէջ. էթէ չլինի ի տալ գիտնի, ի յորդ թաղես: — Մեղուն զատակառն իւր ի գուր ինու ի փեթակէն:

Այս գանաղանութիւնը, որ քաղեալ են միայն ստոտ անդ հրատարակեալ (Տես Բազմաշէշ, 1862, էջ 93—95, եւ 1867, էջ 358, 359) ստակաւոր գլուխներուն Գ. ձեռագրին հետ գաղափարութիւններն, եւ սուգաբերելոյն բանի մի ծանօթութիւններէն, (եւ առաջին մէկն միայն նոյն Գ. եւ Բ. ձեռագրաց մեզի ծանօթ մասունքը) բաւական են համարուելու թէ մեծապէս փոխուած եւ այլալոծ ի սկզբնական հին թարգմանութիւնն այն երկու ձեռագրաց կամ գանդոց գաղափարելու համար աւանդածին միջոցաւ: Թէ արդեօք նոյն Գ. ձեռագիրը գաղափարողն ի ձեռքին ունեցածն անփոփոխ մնացած էր, այն ոչ միայն երկրայեւի է, այլ նաեւ հաւանադոյն է՝ թէ այն եւս փոփոխութիւններ կրած էր, մինչեւ նոյն ժամանակ գաղափարողներն ալ այնպէս վարուած ըլլաւով՝ ինչպէս տեսնուիր որ վարուած է միւս երկու ձեռագրաց օրինակն: Այսր յայտնի նշանն է այն՝ որ մեծնոյն ասակաւորութիւնը, որոյ փոխանակ՝ հնագոյն եւ ընտելու գոյն բառեր ու ձեւեր կը գտնուին ի կիր արկեալ Գ. ձեռագրին, բաւական յամայն կը հանդիպին նաեւ մասր մէջ. յայտնի է որ ի բաց առնուլ եւ ի վերջ իրոյ գանաղանութեանց նշանակեալ այլապէս կ'ընթերցուին: Եւ ոչ այսպիսի միայն, այլ նաեւ ի տեղին տեղին կան Գ. ձեռագրին ուսակաւորութիւնը, որոյ փոխանակ՝ Ա. ին եւ Բ. ին մէջ հնուկերը կը գտնուի:

Այսր ամենայն նկատելով՝ կարծեմ թէ կարող ենք համարակ հետեւեալները որ բովանդակ դրութիւնն՝ ի մեր ձեռս հասած երեք օրինակաց մէջ եւս՝ չէ հարապատ, եւ ոչ նոյնն բոտ ամենայն հանգագանակող՝ զրուցութեան սկզբնական վիճակին հետ: Բայց թէ ինչպիսի էր այն սկզբնական վիճակին, չէ այնչափ դիւրաւ լրտեսուելու ինչո՞ք, եւ զանազան ենթադրութիւնը կրնան մտածուիլ:

Նախ՝ կրնայ ենթադրուիլ որ սկզբնականն եղած ըլլայ այժմուս վիճակին հափշտակ կամ ճշման, այս ինքն՝ բոտ մասին գրաբար եւ բոտ մասին առմ կորէն, ինքնին կ'իմացուի՝ երկուքն ալ իրարու խառնութեամբ: Եթէ սկզբնական վիճակն այսպէս ենթադրենք, պիտի հետեւեցնենք որ ընդօրինակողաց մուծած փոփոխութեամբն եւ այլալոծութեամբ՝ գրաբար մասանց ասակական տարբերքն աւանդ, եւ ասակական մասունքին առաւել եւս աւանկացած ըլլան: Եր շատ պարզ ու բնական է, եւ չկայ հիմնական պատճառ մերժելու:

Երկրորդ՝ կրնայ ենթադրուիլ որ ամբողջն այժմուս վիճակէն բոլորովն փառքէր եղած, այս

ինքն՝ թարգմանիչն ձեռքէն՝ սակաւ մի ուսակախառն գրաբար եղած ըլլայ գրուութիւնը, եւ այսպէս հետզհետէ օրինակողաց փոփոխութեամբք այժմուս վիճակին հասած: Այս ենթադրութիւնն տպուկ դրութեան հարապակողուն է, որ երեք ձեռագրաց տարբերութեան վրայ խոսելէն ետեւ, այսպէս կ'եզրակայրեն. «Յօրմէ մարթէ է կարծել թէ բուն՝ «սաւաշին թարգմանութիւնն առաւել եւս քան՝ «հշտտարակեալս այս հայախոս եւ գրաբար էր, «բոտ որում է սկզբնականութիւնը գրոյն ոչ Բոտ մասին հաւանեալ ճմուռ գրչին կարծեալ կը յաւելուէր գառ կարծիք մ'ալ, որ մասամբ իւրիք միայն կը տարբերի նոյնին, եւ է հետեւեալն:

Երրորդ՝ չէ՞ կրնար որդեգր եմթագրուիլ որ սկզբնական (սակաւ մի ուսակախառն) գրաբար թարգմանութիւնը յետոյ գրեցի մի յետոյ (գրաբարախառն) ուսակորէնի վերածելու ըլլայ գոնեայ բոտ միայ մասին, եւ բոտ միւսոյ մասին՝ անփոփոխ մնայցալ: — Ձայն կարծիք չէ՞րք համարակիցը յառաջ բերել, եթէ Միխիթարայ Գոդի Գրատատմաբար ուսակորէն թարգմանութիւնն յերեւան ելած չլլաւ: Բայց նոյն օրինակն սաւաշի աւաց ունենալով, կրնայ մարդ մտածել թէ արդեօք հնար չէ որ այլ ոմն Սմբատ՝ գրցոյ այն մասունքն, որք առաւելուպէս կարեւոր են հասարակ փողովդեան, միակող եւ երկրագործաց, ի նկն եւ յանձնակալի բաւալ ի նշտուլը բառ նոյնս փոխած ըլլայ, լուսն դէբառ հաւանալով լիքելու ընթերցողաց, որ է ինչ նկն հաւանալ: Որովհետեւ սկզբնականն հին գրութիւնն այնպէս ինչպէս էր գծաբարաբառ՝ նոյնալ ոչ յօրեւել քայք. որով մեծ ծառայութիւն բրած կ'ըլլայ զայն յիւրեանց օգնութեամբ քառ գարծնորդն:

Ի հաստատութիւն ենթադրութեան կարող ենք յառաջ բերել զայն, որ եթէ ոչ ամէն տեղ՝ գոնեայ ի բազմուն, մասնաւոր դիտուելու կամ մասաբութիւն կը նշմարուի գրաբար թիւք արուած եւ ուսակորէնի գրաբարած հաստատող ընտրութեան մէջ: Ուղիւրաբար գրաբար են սակաւաւոր տեսական կամ դիտական մասունք, որ առաւելապէս մեծ երկրատեսարց, անտեսարցիտաց, վերատեսարց կը վերաբերին, եւ այն՝ ոչ եթէ միայն, գրաց սկիզբներն, ինչպէս կը տեսնենք հատարակորէն յայլ եւս ուսակորէն դիւրս, այլ նաեւ մինչեւ վերջինն իսկ բազմաթիւ գործական կամ նիւթակալան մասունք, որ կարեւոր են նոյն հասարակ մշակաց, երկրագործաց եւ գործաւորաց, ուսակորէն են: Այսպէս տեսականն ինչ թիւք վրայ են ի նախնիցայ թուին գրուած չորս օրինակէն, որոյ յետինն գրաց վերջերէն (էջ 175) առնուած է: Ասիկա գրա՝ կը տեսնուի որ քանի մի տեղ բովանդակ Գրուին գրաբար է՝ տեսականն ինքն ըլլալով, եւ միայն վերջին գործական մասն՝ առակորէն. Գ. օ. յառաջ բերեալ երկրորդ գրաբար օրինակն հետեւեալ կ'երպիւր կը վերջանայ. «Զբամ՝ «բակն կշռեալ, թիւք ի շուրս, հան յարեգակն, շա՝ «այց ու կշռեալ. թէ ծանր է՝ ցած է, թէ թէ՛ «թէ է՝ լաւ է: — Մտայ նիւին շուրս պղտոր է:

Տես Միխիթարայ Գոդի Գրատատմաբար ի նկն Սմբատայ սպարապետի ուսակորէն թարգմանութեան վրայ յառաջգոյն (7) գրուած, որ զմէջ ի յաջորդին յառաւելան պիտի զարգնեն:

